

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΘ' (ΕΞΑΜΗΝΟ Α')

Αθήνα, 15 του Απριλίου 1922

ΑΡΙΘ. 759 (ΦΥΛ. 8)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ANDRÉAS LATZKO : Οί άνθρωποι κατηγορούν.

K. XATZHOYIAOY : Άνέκδοτα γεράματα πρὸς τὸν Ντίντριχ.

L. FRANK : Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καλός.

KYPOY ΔΑΝΕΖΗΣ : Κυπαρίσια.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ : Νεοελληνική φιλολογία. — Ξένη φιλολογία. — Ἡ κοινὴ γνώμη — Περιοδικά. — Χωρὶς γραμματόσημο.

ANDRÉAS LATZKO

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝ

Ὁ Οὐγγαρέζος συγγραφέας Andréas Latzko, πού ἡ φήμη του σήμερα ἔχει ἀπλωθεῖ σ' ὅλο τὸν κόσμο, εἶναι ὁ συγγραφέας πού γέννησε ὁ μεγάλος ὁ πόλεμος. Πολέμησε ὡς ἀξιωματικὸς καὶ σὰ γύρισε ἀπὸ τὸ Μέτωπο κάθισε κ' ἔγραψε μὲ ὅλη τους τὴν ὥμην πραγματικότητος καὶ μάληθινὸ ἀνθρώπινον πόνο τὰ ὅσα εἶδε. Ἐδῶ ἔγινε γνωστὸς ἀπὸ τὸ θαυμάσιον βιβλίον του: «Οἱ Ἄνθρωποι ἐν πολέμῳ» πού τὸ μετὰφρασε ὁ Ἀδύνης καὶ τὸ βγάλει ὁ Γ. Βουσιλείου. Πολὺ ἀνώτερον εἶναι τὸ ρομάντζο του «Οἱ Ἄνθρωποι κατηγοροῦν», πού παρακάτου δίνουμε ἓνα κομμάτι του. Τὸ ρομάντζο πλέκεται γύρω στὴ στρατιωτικὴ ζωὴ τοῦ πιανίστα Γκάτσκη, πού ἡ ἀγαπητικὴ του, μιὰ τραγουδίστρια τῆς αὐτοκρατορικῆς ὀπερας τοῦ Βερολίνου, ἀπὸ ὑπερβολὴ καὶ πατριωτισμὸ τὸν παρακίνησε νὰ πᾶι νὰ καταταχθεῖ ἐδελοντής. Ὑστερ' ἀπὸ λίγες βδομάδες, καὶ πρὶν ἀκόμα φύγει γιὰ τὸ Μέτωπο, μιὰ Κυριακὴ, πού παίρνει ἄδεια, πᾶει μ' ἓνα σύντροφό του, τὸ ζωγράφον Βάιλερ, στὸ σπίτι τῆς Ματίλντης, ὅπου γίνεται ἡ παρακάτου σκηνή.

Σιωπηλοὶ, βυθισμένοι κ' εἰς τοὺς στοχασμοὺς τους, περᾶσανε τίς γεμάτες κόσμον συνουκίες, πηδῆσανε σ' ἓνα τράμ, δίχως νὰ πεῦνε λέξη, καὶ μονάχα ξαναζυγώσανε σὰν ἀνεβαίνανε τὰ σκαλιὰ πεῦφερναν στὸ διαμέρισμα τῆς Ματίλντης. Στὸ δεῦτερον πάτωμα περᾶσανε μπρὸς ἀπὸ μιὰ πόρτα, πού εἶχε μιὰ πλάκα ἀπὸ μαυρισμένο χαλκὸ μὲ τὸνομα τοῦ Γκάτσκη ἐπάνω. μὰ αὐτὸς ἔστρεψε ἀπ' τὴν ἄλλην καὶ μονάχα μὲ τὴ φαντασίαν του χάϊξε τὰ βιβλία του πού εἶτανε καὶ μέσα ἀραδιασμένα, τοῦ φάνηκε πὼς κάποια ἀγκυλιὰ ἀνοιγότανε πρὸς αὐτόν, καὶ σύρθηκε ἴσαμε τὸ ἄλλο κεφαλόσκαλο, κρατώντας τὸν ἀνυπόμονον Βάιλερ καὶ ψιθυρίζοντας.

— Μὰ μὴν περπατᾷς τόσο γλήγορα!

Μὰ κατὰ βᾶθος καμάρωνε. Ἐνα χαμόγελο τὸν ἐξάφρωνε. Κ' οἱ ἄλλοι λοιπὸν πηγαίνανε πρὸς αὐτήν, σὰ σὲ μιὰ δύναμη ἐξουσιαστικὴ, καὶ δὲν μπορούσε

νὰ τῇ δεῖ κανεὶς μιὰ φορὰ δίχως νὰ νιώσει τὴν ἀνάγκη νὰ ξαναπᾶει πρὸς αὐτὴν σὰ σὲ προσκύνημα!

Χωρὶς ἀμφιβολία ὁ μικρὸς δόκιμος θὰ εἶτανε πιά καὶ πάνω.

— Γιατὶ λοιπὸν δὲν ἀνεβαίνεις; τὸν ρώτησεν ὁ Βάιλερ, σκυμένος πάνω ἀπὸ τὸ κάγκελο τῆς σκάλας.

— Ἐρχομαι, ἔρχομαι. Χτύπησε τὴν πόρτα, τοῦ ἀπάντησε, μὲ λεπτὴν εἰρωνείαν.

— Ρίχνονται σαυτὴν σὰν παιδιὰ σὲ Χριστουγεννιάτικο δέντρο, συλλογιζότανε μὲ περηφάνεια. Κι ἀλήθεια ἀκούστηκε ἓνα μακρὸ, στριγγὸ κουδούνισμα, σὰ γιὰ τὸ μοῖρασμα τῶν δώρων.

Στὴν ἀντικάμαρα, πλάι ἀπὸ τὸ μαντὺα τοῦ δόκιμου, φαίνότανε ἓνα πανωφόρι ἀπὸ γούνομα καὶ μιὰ ρεπούμπλικα μὲ τριμένο γῦρο.

— Αὐτὸς ὁ καταραμένος Ντόρντορφ δὲν ξεκολλάει ἀπὸ δῶ, μούγκρισεν ὁ Γκάτσκη. Ὁ Βάιλερ χαμογέλασε μὲ κουρασμένο ὕφος. Θᾶχουμε συζήτηση μέσα, συλλογίστηκε σηκώνοντας τοὺς ὤμους του. Καὶ τὴν ὥρα ποῦδγαζε τὸ μαντὺα του, μεῦθυμο τόνον εἶπε.

— Μὲλ' αὐτὰ πρέπει νὰναι πολὺ ἀφοσιωμένος. Κάθε Κυριακὴ τὸν διώχνουν καὶ ξανάρχεται σὰ νὰ μὴν ἔγινε τίποτα.

— Ὁ Γκάτσκη ἔκανε ἓνα καταφρονετικὸ κίνημα. Πάντα τοῦ καθότανε στὸ στομάχι αὐτὸς ὁ κύριος θεῖος. Ἀπὸ τότε πού ἄρχισε ὁ πόλεμος συγκρατιότανε μὲ κόπο γιὰ νὰ μὴν πετάξει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα αὐτὸ τὸ γέρο φαγά. Εἶχε ἀλήθεια κάποια μακρινὴ συγγένεια μὲ τὴ Ματίλντη, μὰ πραγματικὰ ἐκμεταλλευότανε τὸ χουδαρνταλίκι της. Πολὺ περσότερον ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς τῆς συγγένειας, τὸν τραβούσαν τὰ πλουσιοπάροχα τραπέζια της, τὰ τζαμπατζίδικα εἰσιτήρια στὴν ὀπερα, κι ὅλες ἐκεῖνες οἱ ποικίλες διασκέδασες πού ἔνας κατώτερος ταχυδρομικὸς ὑπάλληλος, κι ὅταν ἀκόμα ἡ γυναῖκα του ἔχει πε-

θάψει, δύσκολα μπορεί να τις απολάψει. Έπειτα, δεν είτανε άσκημο να μπορεί να μιλάει γι' αυτές τις σχέσεις του στο καφενείο, ή μπρός στους συναδέλφους του στο ταχυδρομείο.

Η πρώτη σκέψη του Γκάτσκη είτανε να φύγει. Μόλις είχε τελιώσει ή βρωμερή εκείνη σκηνή με τον άνθυπασπιστή του και δεν είχε καμιάν όρεξη να ξανασυγχιστεί με το «θείο». Κ' ύστερα, οι νικηφόρες μέρες του Αύγουστου είχαν ξεσηκώσει τα μυαλά του γέρου και μιλούσε όλο για δόξες και νίκες. Θάλεγε κανείς πώς αλήθεια με τις γροδιές του άνοιξε τις πόρτες της Λιέγης. Τι να πιαστεί με τέτοιο βλάκα!

Είχε άπλώσει το χέρι να ξαναπάρει το πανωφόρι του όταν άνοιξε ή πόρτα και φάνηκε ή Ματίλντη με μιá τσαγιέρα στο χέρι. Μόλις είδε τη λυγρή και πεταχτή αυτή μορφή κι άνάσανε την ακαθόριστη εκείνη μυρουδιά της πολυτέλειας και της λεπτότητας, ένωσε τα μέλη του να μουδιάζουν. Δεν ήθελε πιά να φύγει. Μά κάποιος άνίκητος φόβος και σά μίσος του πνίγανε το στήθος, κ' ή τρυφερή έπιθυμία που είχε γι' αυτήν δεν εύρισκε το δρόμο της. Έτσι γινότανε κάθε Κυριακή.

Η νοσταλγία πόνιωνθε γι' αυτήν, ή φλογερή ανάγκη που'χε στο διάστημα των έξη σκληρών ήμερών να συλλογιέται τότε θάρτει ή ώρα να σφίξει το λουλούδι αυτό στην άγκαλιά του, έπεφτε την ίδια στιγμή που την έδλεπε. Καταλάβαινε πώς βέβαια θά είταν μεγαλύτερος ό θυμός του αν την έδλεπε κάποια μέρα κακοντυμένη, χοντρή, λερωμένη, σε άρμονία με τα χοντρόρουχά του και τα χέρια του που γεμίσανε ρόζους στο στρατώνα, ήξαιρε πώς αυτό δε θά μπορούσε ποτέ να το ύποφέρει, κι όμως κάθε που την έδλεπε του έρχότανε ή ιδέα πώς αυτή δεν τον αγαπούσε πιά. Αυτό το συναίσθημα βέβαια έλιωνε πολύ γλήγορα και κείνος άφινότανε να νανουρίζεται στη γλυκειά ήσυχία που σκορπούσε τριγύρω της... ό άνθυπασπιστής, ό λοχαγός, ό στρατώνας, όλα λίγο λίγο σήθηνανε... μά τη Δευτέρα του φαινότανε πώς δε θά μπορούσε ποτέ να ξαναγίνει ό στρατιώτης του πεζικού Γκάτσκη, κ' ή βδομάδα περνούσε μαζεύοντας κινούργιο άχτι μέσα του.

Εκείνη χαιρέτησε το Βάιλερ πρώτα, τον άφισε να περάσει μπρός της και να μπει στο σαλόνι, κ' ύστερα ήρθε κ' έσφιξε τρυφερά το Γκάτσκη στην άγκαλιά της, περνώντας το λεύτερο χέρι της μες στα μαλλιά του.

— Πρόσεξε, της είπε, θά λερώσεις την όμορφη ρόμπα σου άπάνω μου! κι άποτραβήχτηκε με τα χέλη του στραγγισμένα και λεπτά σά λεπίδες μαχαιριού. Μά ή φοβισμένη ματιά που συνάντησε είτανε γεμάτη από τόση έξυπνάδα και γλύκα που ντράπηκε για το φέρισμό του κ' έφερε ως το στόμα του το μω-

ρωμένο και περιποιημένο χεράκι της και φίλησ' ένα ένα τα πέντε της δάχτυλα.

Η έπιθυμία άναψε μέσα τους, τους σκέπασε σάν πέπλος καμωμένος από άνατριχίλες... κλείσανε τα μάτια πέφτοντας στα βάθη μιās άδυσσος... και ξαναμένος άκόμκ μπήκε στην κάμαρα, έσφιξε το χέρι του δόκιμου, έκανε με σουφρωμένο μέτωπο μιάν ύπόκληση μπρός στον Ντόρντορφ. Το καλό φέρισμα αυτού του γεροντάκου που είτανε όλο ύποκρισία, τον έφούρκιζε ύπερβολικά.

— Άπορώ πώς σάς βλέπω σήμερα τόσο καλοδιάθετο, του είπε. Κι όμως, αυτή τη βδομάδα δεν είχατε καμιά νίκη.

— Μή σάς μέλει, δε θαργήσει κι αυτό. Περιμένετε μονάχα, άπάντησε ό Ντόρντορφ με γλυκό χαμόγελο, κ' ή μαύρη ματιά του ακολουθήσε τον Γκάτσκη που έκανε να γυρίσει απ' άλλου. Έπειτα, λυπήθηκα πολύ, είπε, μαθαίνοντας πώς δεν περάσατε όμορφη βδομάδα. Με το δαχτυλό του έδειχνε τον ντε Κρύλωφ που του δηγότανε ό Βάιλερ την τελευταία άτιμία του άνθυπασπιστή Στούφ.

— Μή άνακατεύετε σαυτό, παρακαλώ, δε ζήτησα να γίνετε δικηγόρος μου, τον αντίσκοψε ό Γκάτσκη άπότομα, προσπαθώντας ναπομακρύνει τη Ματίλντη από κεί. Δεν ήθελε να μάθει κι αυτή τί τραβούσε. Ντρεπότανε σά μικρό παιδί τιμωρημένο.

— Έλα, μπρός, μη μιλείς γι' αυτές τις άνοησίες! του ξανάπε με προσταχτικό τόνο. Μά εκείνη είχε άδράξει τις πρώτες λέξεις, τον άφισε και ζύγωσε στους άλλους, γέροντας μπρός το μικρό κεφαλάκι της και τα ρουθούνια της που άνοιγοκλείνανε.

Τότε κείνος στενοχωρέθηκε πολύ.

— Μά δεν παραπονιέσαι τουλάχιστο για τη δική σου τύχη; φώναξε του Βάιλερ. Ό Θεός ξαίρει πώς δεν περνάς καλύτερα από μένα! Έστερα έκανε μιá στροφή πάνου στα τακούνια του, τράβηξεν άργά άργά πρós το πιάνο, κάθισε κι άρχισε να σιοπαίζει ένα γλυκό σκοπό.

Στο βάθος ό ζήλος του Βάιλερ τον είχε κατασυκινήσει. Λεπτό, αδύνατο, το καημένο το παιδί ύπέφερνε παραπάνου από κάθε άλλον. Κάθε βράδι έπεφτε ξερός στο κρεβάτι του από τον κόπο που του δίνανε τα θελήματα που τον έβαζε να κάνει ό λοχαγός.

Σάν Ίντιάνος φακίρης τα ύπόφερνε όλα δίχως να μιλήσει και μονάχα σάν καμιά άδικία γινότανε σέλλανε, θύμωνε.

Αυτή τη στιγμή στο βάθος ένωθε τέτοιαν άποστροφή και μανία γι' αυτή τη ζωή της σκληδιάς και της θείας, που οι μικρές αντίρρησης του θείου φαίνότανε σάν κραυγές κινδύνου, κι ό γέρος πώς χτυπιότανε για να μην άφίσει να τον σκεπάσει όλον ή άνίκητη πλημμύρα από τα λόγια του Βάιλερ.

— Έσείς προπάντων δεν έπρεπε να το πείτε ποτέ

αυτό, φώναξε ο Βάιλερ. 'Εσείς πρὸ πάντων. Δὲν εἶν' αὐτὸ ἡ πειθαρχία! Γιατί στήριζατε σαυτὴ τὴν ἄχρη στη λέξη; Μὴ φεύγετε ἀπ' αὐτὸ ποῦ σὰς ρωτῶ, ἀπαντήστε καθαρά, γιατί ὁ πιανίστας Γιώργης Γκάτσκη, ποῦ κανεῖς δὲ θὰ μπορούσε βέβαια ἀτιμώρητα νὰ τὸν πεῖ καλιάνθρωπο ἢ βλάκα, καὶ ποῦ δὲ θ' ἄφινε κανένα νὰ τοῦ πατήσῃ τὸ πόδι όταν εἴτανε πολίτης. Δὲν ἔχει πιά τὸ δικαίωμα νὰ κρατήσῃ, ἔστω κ' ἓνα μικρὸ κοματάκι ἀπ' τὴν παλιά του ἀξιοπρέπεια; Μήπως εἶναι γιὰ τιμὴ τοῦ περίφημου ἐκείνου χαλὶ ν' ἀφίνουμε νὰ μᾶς βρῆκει κάθε ἄνθρωπος ποῦ ἂν δὲν εἶχε τὴν στολή, θ' ἄτανε καλὸς τὸ πολὺ πολὺ γιὰ πορτιέρη; Γιατί, κι όταν ἐμεῖς ξεκινήσουμε γιὰ τὸ Μέτωπο, ὁ κ. ἀνθυπασιπιστὴς Στούφ θὰ μείνῃ στὰ μετόπισθεν νὰ μαλλιοτραφιέται δίχως φόβο μ' ἐτοὺς νεοσύλληπτους.

Ὁ Ντόρντορφ ἔκ' ἓνα μορφασμὸ. Ὁ ἄσχυρος ὑπάλληλος ποῦ εἴτανε σκυμμένος ὅλη του τὴ ζωὴ, ταπεινός, ὑποδουλωμένος, ἐνίωθε κάποια ταραχὴ μὰ καὶ κρυφὴ χαρὰ ἀκούγοντας αὐτὸν τὸ μικρὸ κύριο μὲ τίς φιλελεύθερες ἀρχὲς νὰ μιλάει γιὰ τὴ στρατιωτικὴ βία.

— 'Ετσι εἶναι, ἀγαπητὲ κύριε. Ὁ καθένας εἶναι ὑποχρεωμένος σήμερα νὰ κάνει κάποια θυσία. 'Ενας χάνει τὴ θέσῃ του, ἄλλος πρέπει νὰ παρνηθῇ τὴ λευτεριά του, ἔπως ὁ κ. Γκάτσκη, τὸ κράτος παίρνει τὰ παιδιὰ τοῦ ἄλλου, κι αὐτὴ εἶν' ἡ δική μου περίπτωση. Νομίζεις πὼς μὲ ἀναπαμένη καρδιά κάθουμαι ἐδῶ, σὰ συλλογιέμαι πὼς κάθε στιγμή μπορεί νὰ μοῦρθεῖ τηλεγράφημα ἀπὸ τὸ 'Υπρ ἢ τὴ Δυτικὴ Ρωσσία; Ξαίρεις τί κόπο καὶ χρῆμα μπορεί νὰ ξοδέψῃ κανεῖς γιὰ ν' ἀναθρέψῃ δυὸ παιδιὰ ὡς που νὰ τοῦ δώσουν τὴν παραμικρὴ ἀνταμοιβή; Τώρα ἂν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός, μπορεί νὰ γυρίσουν ἀκρωτηριασμένοι. Μπορεῖ μάλιστα καὶ νὰ μὴν τοὺς ξαναδῶ. Πιστεύω πὼς κάθε θυσία ἔχει καὶ τὴν ἀξία της. Μήπως θαρρεῖτε πὼς ἐγὼ δὲ θὰ προτιμοῦσα τὸ κακὸ φέρισμα τοῦ κ. Στούφ;

Ὁ Γκάτσκη ἀκουγε καὶ μὲ τὸ κεφάλι του ἔδινε σημάδια ἀνυπομονησίας. Μόλις κρατοῦσε τὸν ἑαυτὸ του, παίζοντας κάτι πεταχτὰ τραγούδια. Τώρα ἀπορούσε γιατί δὲν ἀκουγε τίποτα πίσω ἀπ' τὴ ράχη του. Ὅταν ξυπνοῦσε ὁ θυμὸς τοῦ Βάιλερ ἔχανε ὅλη του τὴ δειλία καὶ τίποτα δὲν τὸν κρατοῦσε νὰ πεῖ τίς πιὸ παράτολμες γνώμες. Περίμενε λοιπὸν τὸ ξέσπασμα ποῦ θακολουθοῦσε τὴν ἀγόρευση τοῦ Ντόρντορφ. Μὰ ἡ σιωπὴ ἔακολουθοῦσε. 'Επαψε νὰ παίζει καὶ γύρισε πρὸς αὐτοὺς.

Φρικιαστικὰ ὠχρός, ἔτοιμος νὰ χυμῆξῃ, ὁ Βάιλερ, δὲ σήκωνε τὰ μάτια του ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Ντόρντορφ. 'Εβλεπε κανεῖς πὼς μέσα του γινότανε ἓνας μεγάλος ἀγῶνας.

'Ἐκανε νάρχισι, σταματοῦσε, πάλι ξαναδοκίμαζε, καὶ φαινότανε πὼς ἓνα ρίγος τὸν ἔκοβε τὴ στιγμή

ποῦ οἱ λέξεις εἴτανε ἔτοιμες νὰ βγοῦν ἀπὸ τὰ χεῖλη του.

— Γιὰ τὸ Θεό, μὴ μὲ φάτε! εἶπε ἔτσι, τάχα χωρατεύοντας ὁ θεῖος, μὰ ἡ φωνὴ του φαινότανε ταραγμένη.

Ὁ Βάιλερ τότε ἔκανε ἓνα κίνημα λυτρωμοῦ σὰ ν' ἄρριχνε πίσω του αὐτὸ ποῦ τοῦ βάρυνε τοὺς ὤμους.

— Δὲν μπορῶ πιά, φώναξε, δὲν μπορῶ πιά νὰ κοῦω αὐτὸ τὸ ψέμα! Φτάνει πιά...

— Ψέμα; τὸν ἀντίκοψε ὁ Ντόρντορφ. Ποῦ τὸ βλέπετε λοιπὸν αὐτὸ τὸ ψέμα;

Ὁ Βάιλερ τραβήχτηκε πίσω ἓνα βῆμα. Τὰ γόνατά του τρέμανε ἀπὸ τὴ συγκίνηση.

— Δὲν εἶπατε τωραῖα πὼς περνάει πολὺς, μὰ παρὰ πολὺς καιροὺς, πρὶν ἓνας γιὸς δώσει στοὺς γονιούς του τὴν παραμικρὴν ἀνταμοιβή; Πότε δίνει ἀνταμοιβή; Ὅταν θάποκατασταθεῖ καὶ θάναί εὐτυχισμένος; Μὰ πρέπει νὰ πληρωθεῖ κ' ἡ πατρικὴ περηφάνεια. Εἶναι γονιοί—δὲ θὰ τὸ ἀρνηθεῖτε βέβαια—ποῦ δὲ ζητᾶνε ἀπ' τὰ παιδιὰ τους παρὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς ματαιοδοξίας τους. Εἶναι πολλοὶ ποῦ δέρονται τὰ παιδιὰ τους καὶ τ' ἀναγκάζουν νὰ μάθουν, ἐνῶ δὲν μποροῦν, μόνο καὶ μόνο γιατί θέλουν νὰ ξαίρει ὁ γιὸς τους ὅσα ξαίρει ὁ γιὸς τοῦ γείτονα. Πόσα παιδιὰ—μὰ συλλογιστεῖτε το—ἔχουνε σπρωχθεῖ στὴν κακομοιριά καὶ στὴν αὐτοχτονία ἀκόμα, ἐπειδὴ τολμήσανε νὰ ζητήσουν τὴν εὐτυχία τους σ' ἓνα γάμο ποῦ δὲν τὸν παραδεχότανε ἡ ματαιοδοξία τῶν γονιῶν τους! Σταθεῖτε! Μοναχὰ σαυτὴ τὴν κάμαρα εἶμαστε τρεῖς παιδιὰ ποῦ τυχαῖα ἀνταμώσαμε. Ρωτήστε λοιπὸν τὸν Γκάτσκη πὼς ὁ πατέρας του τὸν κατάρστηκε ὡς τὴ στερνὴ πνοή του γιατί ἔγινε ἀρτίστας, ρωτήστε τὸν κύριο ντὲ Κρυλῶφ ποῦ ἤθελε νὰ γίνῃ ζωγράφος καὶ σιχαινότανε ὅλες τῆς ἐκδῆλωσης τῆς βίας, ρωτήστε τὸν μὲ τί μέσα τὸν ἀναγκάσανε νὰ γίνῃ ἀξιωματικός. 'Εγὼ; . . . Μὰ θὰ χρειάζοντανε πολλὰς ὥρες γιὰ νὰ δηγηθῶ τὴ μοχθηρία καὶ τὸ δόλο ποῦ ἡ χήρα μητέρα μου—μὴ μητέρα, ἀκούτε, — μεταχειρίστηκε γιὰ νὰ μὲ κάνει νάκολουθῆσω δίχως νὰ τὸ θέλω τὴ δουλειὰ τοῦ πατέρα μου. Καὶ νὰ γιὰ μᾶς τοὺς τρεῖς. Μήπως εἶμαστε ἐξαίρεση; 'Εγὼ σὰς λέω πὼς ἐξαίρεση εἶναι τὸ ἀντίθετο. Γιὰ τοὺς πιὸ πολλοὺς γονιούς ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν εἶναι σὰν ὅποιαν ἄλλην ἐπιχειρήσῃ. Θυσιάζουν σὲ διάστημα εἰκοσι χρόνων χρῆμα καὶ κόπο, κ' ὕστερα φέρνουν τὸ λογαριασμό. Θέλουν νὰ μποροῦν νὰ λένε μὲ περηφάνεια: «Ὁ γιὸς μου ἔδωσε ἐξετάσεις καὶ πήρε τὸ δίπλωμα. Διορίστηκε τμηματάρχης, διευθυντής, σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας. Παντρεύτηκε μὲ τὴν κόρη τοῦ περίφημου μεγαλοπαχάλη Δεῖνα». Νὰ τι εἴτανε οἱ γονιοὶ στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης. Τώρα, μονάχα οἱ περιστάσεις ἀλλάξανε. Ὅποιος θέλει σήμερα νὰ θαμπώσει τὴν οἰκογένεια καὶ τοὺς φίλους, νὰ μαζέψῃ συγχαρητήρια, νὰ γίνῃ σεβαστὸ κι ἀξιοζή-

λευτο πρόσωπο, πρέπει νάχει νά δηγιέται εξαιρετικά πράγματα γιά τὰ παιδιά του. Πρέπει νά διακρίνονται. Ἐκεῖνος ποῦ γυρίζει μέ τὰ γράμματα ποῦ ὁ γιός του τοῦγραψε ἀπὸ τὸ Μέτωπο, ποῦ μπορεῖ νά πει ἐκεῖ ποῦ κάθεται : «Ὁ γιός μου εἶναι στὸ Τά-νεμπεργκ» ἢ : «Ὁ γιός μου εἶναι στὸ Ὑπρ» καὶ νά μιλεῖ γιά τίς πληγές, γιά τὴν εὐχρέστεια ποῦ δόθηκε στὴν ἡμερήσια διαταγὴ τοῦ λόχου, καὶ γιά τὸ θάνατο ἀκόμα τοῦ γιοῦ του, ἐκεῖνος καὶ μόνο ἐκεῖνος εἶναι πληρωμένος γιά τὴν πατρότητά του. Ἐμπρός, παλιόπαιδα, ἔμπρός ! Ἄν εἶναι δυνατοὶ καὶ πολεμικοί, τόσο τὸ καλύτερο. Τόσο τὸ χειρότερο, ἂν εἶναι τρυφεροὶ καὶ ὄνειροπαρμένοι. Ποιὸς πατέρας μ' εὐχαρίστηση θὰ σωποῦτε, τὴ στιγμὴ ποῦ οἱ ἄλλοι ἔχουν νά λένε γιά τὰ παιδιά τους ; Ποιὸς θ' ἤθελε νάναι ὁ πατέρας ἑνὸς ποῦ ἄφισε νά πιαστῇ αἰχμάλωτος ; Ξαίρω, ξαίρω, πὼς δλ' αὐτὰ δὲν εἰν' εὐχάριστα νά τὰ λείει κανεῖς, μὰ μὲ συγχωρεῖτε, κύριε Ντόρντορφ, δὲν μπορῶ νά σωμαίνω πιά. Φτάνει πιά. Ὅταν τοὺς ἀκούω τοὺς γέρους νά περηφανεύονται, αὐτοὶ ποῦ ναι προφυλαγμένοι, ποῦ κοιμούνται κάθε βράδυ μέσα σὲ παχιὰ στρώματα καὶ σκεπάσματα καὶ ἔρχονται νά διαλαλήσουν τὸ μέγεθος τῆς θυσίας τους, ἔ, ὅχι, δὲν μπορῶ πιά, πάω νά σκάσω. Κ' ὕστερ' ἀπ' δλ' αὐτὰ τὸ νά σωμαίνει κανένας μπροστά τους εἶναι τόσο πρόστυχο, ὅσο καὶ αὐτὰ ποῦ λένε. Δὲν ἔχει πιά κανεῖς τὸ δικαίωμα νά κάνει πὼς δὲν καταλαβαίνει. Πρέπει νά τὸ καταγγείλουμε αὐτὸ τὸ ψέμα, δὲν ἔχει ἄλλο μέσο νά φτάσουμε ὡς τὴν καρδιά τῶν ἀνθρώπων. Ἀς τοὺς δείξουμε λοιπὸν πὼς αὐτὲς οἱ φράσεις δὲν εἶναι παρὰ μόνο φράσεις, καὶ πίσω ἀπ' αὐτὲς τίς φράσεις, δειλὰ, κρύβεται ἡ συνείδηση.

Κατακουρασμένος ἔπесе πάνω στὴν καρέκλα ποῦ ἐκείνη τὴ στιγμὴ τοῦδωσε ἡ Ματίλνιη. Μὲ τὸ χέρι σκούπισε τὸν ἴδρω ποῦ τοῦ ἔλουζε τὸ μέτωπο.

— Φράσεις ; . . . αὐτὰ τὰ λέτε φράσεις, ψέματα, μούγκρισε ὁ Ντόρντορφ ποῦ καὶ αὐτοῦνοῦ τρέμανε τὰ δυὸ του χέρια. Ἦ Ἄν τὰ λέτε αὐτὰ φράσεις, ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο νά πῶ. Ποτέ σας δὲν ἔχετε κάνει πατέρας. Αὐτὸ εἶναι φανερό.

— Μά, θεε μου, ὁ Βάιλερ δὲν χτύπησε σένα. Ὅλοι ξαίρουν πὼς εἶς' ὁ καλύτερος πατέρας.

— Χωρὶς ἀμφιβολία, βιάστηκε νά πει καὶ ὁ Βάιλερ μὲ τὰγαθὰ μάτια του καρφωμένα στὸ γέρο καὶ μὲ τὴ φωνὴ ὀλότελα ξαναγλυκαμένη. Μὴν τὰ παίρνετε δλ' αὐτὰ γιά λογαριασμὸ σας. Δὲ λέω πὼς δὲν εἶναι καὶ γονιοὶ μὲ δίχως ἰδιοτέλεια. Εἶναι, καὶ πολλοὶ μάλιστα. Μὰ τώρα δὲν εἶναι τὸ ζήτημα γι' αὐτοὺς. Αὐτοὺς τοὺς ἀρπάζουν τὰ παιδιά τους, δὲν προσφέρουν θεληματικὰ καμιά θυσία αὐτοί. Αὐτὴ τὴν πρόστυχη λέξη, τὴ θυσία, δὲν μπορῶ νὰ κοῦω πιά. Καὶ μάλιστα σήμερα. Τὴν ὥρα ποῦ ἐρχόμουνα, εἶχα στὸ νοῦ μου τὸ ἄρθρο ποῦ διάβασα χτὲς τὸ βράδυ, δὲ θυμοῦμαι σὲ ποιὸν ἐφημερίδα. Ἐλεγε καὶ μὲ πολ-

λὲς λεπτομέρειες γιά τὸ πολεμικὸ θάνατο, πὼς εἰν' ἐγγυημένη τοποθέτηση τοῦ παρὰ καὶ φέροντας πολλὰ παραδείγματα ἀπόδειχνε πὼς ὅποιος γραττότανε θάχε δίχως κίνδυνο ὁ ὅς τόκο, καὶ ἔξὸν ἀπ' αὐτὰ, τὴ γὰρ πὼς ἔχτελεσε μιὰ πατριωτικὴ πράξη. Ὅταν τὰ διάβασα αὐτὰ, σὰς ὀρκίζομαι, στὴν ἀρχὴ μοῦ φάνηκε σὰ χωρατό. Γιατί, εἶπα, οἱ ἄνθρωποι δίνουν τοὺς γιούς τους δίχως καμὴν ἐγγύηση πὼς θὰ τοὺς ξαναπάρουν, δίχως τόκους, ἔτσι, γιά μιὰ τιμὴ, ἐνῶ βάζουν τέτοιους ὅρους γιά τὸ χρήμα τους ; Μὰ γιατί λοιπὸν τὸ Κράτος δὲν κάνει ἐπίταξη στὰ χαρτονομίσματα, ἀφοῦ τὰ χρειάζεται καὶ αὐτὰ τόσο, ὅσο καὶ τοὺς στρατιῶτες ; Δὲν ἔχει πιά ἀμφιβολία γιά τὸ εἶδος τῆς θυσίας τῶν πολιτῶν. Δίνουν τὸ αἷμα τους δίχως παζαρέματα, τί διάβολο ! . . . Πρὶν νά βρῶ τὴν ἐξήγηση, πῆρα ἕνα γράμμα ἀπὸ τὸ θεῖο μου ποῦ βρίσκεται στὴν Κολώνια. Ἦρθε κείνη τὴν ὥρα, σὰν παραγγελία. Ὁ θεὸς μου εἰν' ἄνθρωπος δίχως παιδιά, ἔχει χοντρικὸ ἐμπόριο δερμάτων, καὶ εἶναι πάρα πολὺ πλούσιος. Χρόνια εἶχα νά πάρω γράμμα του, ὅπως συχνὰ γίνεται μὲ τοὺς πλούσιους συγγενεῖς. Νά ὅμως ποῦ τώρα μάγαπάει. Ἐμαθε μὲ χαρὰ πὼς ἐπιστρατεύτηκα καὶ μοῦ στέλνει μιὰν ἐπιταγὴν χίλια μάρκα καὶ προσθέτει πὼς, νά μὴ βιασθῶ νά τοῦ τὰ ἐπιστρέψω γιατί πούλησε στὸ Κράτος τὴν παρακαταθήκη του μὲ τέτοιο κέρδος, ποῦ μὲ χαρὰ μπορεῖ νά μοῦ δανείσει καὶ ἄλλα ἀργότερα, σὰ μοῦ χρειαστοῦν. Γιά δευτέρη φορὰ τὸ πρόβλημα παρουσιαζότανε μπροστά μου. Ξανάρχισα νά σπάνω τὸ κεφάλι μου. Γιατί τὸ Κράτος νά μὴ λείει νέτα σκέτα : «Χρειάζομαι παπούτσια γιά τὰ παιδιά σας. Ὅλοι οἱ δερματέμποροι νά παραδώσουν τίς παρακαταθήκες τους στὸ XV στρατῶνα. Ὅσων τὰ ὀνόματα ἀρχίζουν ἀπὸ Α—Ε στίς 23 τοῦ μηνός, ἀπὸ Ζ—Ν στίς 24 καὶ ἔτσι καὶ οἱ ἄλλοι». Ὁ θεὸς μου δὲ θάχε νά πει τίποτα. Καὶ πάλι θάτανε σὲ καλύτερη θέση ἀπ' αὐτοὺς ποῦ δίνουν τὰ παιδιά τους. Γιατί λοιπὸν τὸ Κράτος δείχνεται τόσο δειλὸ ἀπ' τὴ μιά, τόσο ἀπαιτητικὸ ἀπ' τὴν ἄλλη ; Μήπως ; . . . Δὲν τόλμησα νά διατυπώσω τὴν ἐρώτηση οὔτε στὸν ἑαυτό μου. Τόσο λίγο λοιπὸν ἐχτιμάει τὴν ἀνιδιοτέλεια τῶν ἀστῶν, ποῦ δὲν τολμάει νά τοὺς γυρέψει τὰ δέρματα καὶ τὰ λεφτά τους δίχως νά τοὺς δώσει ἀνταμοιβή ! Κι ὅμως τοὺς πῆρε τὰ παιδιά τους δίχως νά τοὺς ἀπεζημιώσῃ. Δὲν ἤθελα νά δεχθῶ τὴν ἐξήγηση ποῦ ἐρχότανε στὸ μυαλό μου. Μὰ τὸ ἀπόγεμα, τὴν ὥρα ποῦ πλέναμε τίς καρδιάς μας, ὁ Φραιμπελ μοῦπε πὼς ὁ γέρο πατέρας του, ποῦναι γεωργὸς καὶ γὼ δὲν ξαίρω ποῦ, βρίσκεται τώρα σὲ καλὴ οἰκονομικὴ κατάσταση, ἐξαιτίας τοῦ γεωργικοῦ βραδείου. Τὸ Κράτος, μοῦ φαίνεται, ζητάει ἀπ' τοὺς χωρικοὺς νά σπείρουν ἐκεῖνο ποῦ χρειάζεται πιά πολὺ ὁ τόπος, καὶ γι' αὐτὸ τοὺς δίνει δὲν ξαίρω τί ἀμοιβή. Δὲν καλοκατάλαβα, ἀν καὶ μοῦδειξε τὸ κομμάτι τῆς ἐφημερίδας ποῦ ὁ πατέρας τῆς τοῦχε

στέλλει μαζί με τὸ γράμμα. Τέλος ἔμως δὲν κατάλαβα. Κράτησα μόνο στὸ νοῦ μου τὴ λέξη «εἰς ἀνταμοιβήν». Μοῦ φαινότανε καταπληχτικὸ πὼς αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ με χέρια μπόγια προσφέρανε τὴ σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα τους καὶ τὴ στερνὴ τους παρηγοριά, δὲν μποροῦν, χωρὶς «ἀνταμοιβήν» νὰ ἀπαρνηθοῦν ἓνα μέρος ἀπ' τὸ εἰσόδημα τοῦ χωραφιοῦ τους... Μπορεῖ νὰ γελιέμκι, μὰ γυρεύω τουλάχιστο νὰ δῶ καθαρά, δὲ γυρεύω παρὰ νὰ πιστέψω καὶ γὼ πὼς γίνονται κάποιες θυσίες, πρᾶμα ποὺ δὲν πιστεύω ὅσο βλέπω πὼς αὐτὲς σταματοῦν στὸ πορτοφόλι κι ἔχει στὴν καρδιά τοῦ γονιοῦ.

Εἶχε ξαναγίνει ἥσυχος καὶ μιλοῦσε με βραχνή φωνή, μὲνα εἶδος ἀποστροφῆς καὶ κόπωσης σὰ ν᾿ἔνωθε ντροπὴ γιὰτὶ ἔσετόμισε ἓνα τέτοιο κατηγορητήριο. Ὅταν ξανάγινε σιωπὴ ἔρριξε δειλὰ τὴ ματιά του στὶς σοβαρὲς μορφές ποὺ τὸν τριγυρίζανε κ' ὕστερα ἀναστενάζοντας κάθισε κάτω.

Σιωπὴ. Κανείς δὲ μιλοῦσε. Βαρειὰ καὶ πνιχτικὴ γαλήνη ἀπλωνότανε στὴν κάμαρα. Θὰ διακοῦσε πολὺ, ἂν ὁ Γκάτσκη σηκώνοντας τοὺς ὤμους του με τρόπο πούλεγε πολλὰ, δὲν ξαναπήγαινε νὰ καθίσει στὸ πιάνο. Ὅσο μιλοῦσαν ὁ Βάιλερ, δὲν εἶχε σηκώσει τὰ μάτια του ἀπ' τὸ πρόσωπο τῆς Ματίλντης κ' εἶδε νὰ χαράζει καὶ πάνω μιὰ μικρὴ ρυτίδα πόνου, ποὺ ἄρχιζε ἀπ' τὶς ἄκρες τῶν χειλιῶν τῆς. Ἐκανε χερονομία σὰ γιὰ νὰ διώξει αὐτὰ πούχε ἀκούσει καὶ σὰ με μὴν ἄλλη πνοὴ ἄφισε τὰ δάχτυλά του νὰ τρέξουν σὰ κόκκαλα τοῦ πιάνου, ἐνῶ κοίταζε τὸ λατρευτό προσώπκι τῆς φιλενάδας του.

Κι ὁ Ντόρντορφ ἔμεινε σιωπηλός. Ἀποφασισμένος νὰ μὴν ἀπαντήσῃ εἴτε με μιὰ λέξη στὴν ταπεινὴ αὐτὴ συκοφαντία, κοιτοῦσε πεισματάρικα τὴν ἄκρη τῶν παπουτσιῶν του. Τὸν εἶχαν προσβάλει σὰ ἀψηλότερα καὶ τιμώτερα συναισθηματά του, στὴν πατρικὴ του ἀξιοπρέπεια—τὴ μόνη ποῦχε ἀποχτήσῃ στὴ ζωὴ του—κι ὀρκιζότανε πὼς δὲ θὰ ξαναπατοῦσε σαυτὸ τὸ σπῆτι πρὶν φύγουν γιὰ τὸ Μέτωπο ὁ Γκάτσκη κι ὁ Βάιλερ.

Ξαφνικὰ ἡ ἥρεμη καὶ γλυκεῖα φωνὴ τοῦ δόκιμου ντὲ Κρυλῶφ ἔκοψε τὴ σιωπὴ. Καθένας τέντωσε τ' αὐτὶ κι ὁ Γκάτσκη ὁ ἴδιος ἔστρεψε: Εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ὁ δόκιμος ἔπαιρνε αὐτόρημα τὸ λόγο. Ἄλλες φορές παρακκοιλοῦσε με μάτι καθαρὸ, λαμπρὸ ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον, τὴ συζήτηση, μὰ φαινότανε πολὺ στεναχωρημένος ὅταν ἀναγκάζοταν νὰ μιλήσῃ κι αὐτός. Ν᾿ἄρχισε λοιπὸν νὰ μιλάει χωρὶς νὰ τὸν προσκαλέσουν, αὐτὸ ποτὲ δὲν τὸ περίμενε ὁ Γκάτσκη.

Χωρὶς ἀμφιβολία ξεχείλιζε. Ἐκεῖ εἶτανε σὰ μιὰ στέρνα, ποὺ δὲ σηκώνει μιὰ στάλα παραπάνου, καὶ ἔμως τὴ γεμίζουν, τὴ γεμίζουν ἀκατάπαυτα.

—Κύριε Ντόρντορφ, μὴν πάρετε γιὰ λογαριασμό σας, σὰς λέω καὶ πάλι, αὐτὰ ποὺ θὰ πῶ, ἄρχισε με δισταχτικὸ τόνο, ρίχνοντας φοβισμένους ματιὰς στὴ

Ματίλντη, σὰ νάπαιρνε μονάχα ἀπὸ τὴ μορφὴ τῆς τὸ θάρρος νὰ ξακολουθήσῃ. Δὲν ξαίρω τί σκέπτονται οἱ ἄστοι τῆς μέσης τάξης. Μὰ γύρω σὲ μένα, μισὴ ὥρα μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ στὸ πατρικὸ σπῆτι τότε ποὺ πήρα τὴν πρώτη ἄδεια, νὰ ποιά μοιραία ἐρώτηση ἀκουγότανε. «Μάντεψε πόσοι σκοτώθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκογένειά μας». Βέβαια μοῦ εἶπανε καὶ πόσοι πολέμικοι σταυροὶ μᾶς δοθήκανε, μὰ αὐτὸ ἦρθε ἀργότερα. Σὰς τὸρκίζουμαι, δὲν εἶναι πολὺ εὐχάριστο γιὰ κείνον ποὺ πᾶει με στρατιωτικὴ σιολὴ σπῆτι του νὰ ξεκουραστῇ, νὰ τοῦ πετοῦν κατακέφαλα ὅλοι οἱ συγγενεῖς ποὺ τὸν τριγυρίζουν, τοὺς νεκροὺς τοῦ σπιτιοῦ. Πήρα τὴν ἐντύπωση πὼς εἰμωνα ἔνοχος γιὰτὶ ζοῦσα ἀκόμα, κ' ἐνωθὰ τύψεις μπρὲς στὸν πατέρα μου, ποὺ εἶταν ζαρωμένος, γιὰτὶ εἶχε τρεῖς γιούς ἀκόμα ἀπείραχτους.

—᾿Ω! ᾿σωπάστε, τί ντροπὴ! εἶπ' ἡ Ματίλντη στρέφοντας πρὲς αὐτόν.

Στὸ λεπτὸ στόμα τοῦ ντὲ Κρυλῶφ πέρασε ἓνα ἔλαφρὸ χαμόγελο ὅλο πίκρα ποὺ μεταδόθηκε καὶ στοὺς ἄλλους. Ὁ Γκάτσκη ἄρχισε νὰ γελά δυνατὰ καὶ νὰ παίζει ἓνα μικρὸ χαριτωμένο capriccioso.

Μόνος ὁ Ντόρντορφ, σιωπηλός, κοίταζε με ἀγριωπὸ ὄφρος κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Πονοῦσε ἀληθινὰ, πονοῦσε νάκούει νὰ ἐκφράζεται ἔτσι ὁ γιὸς ἐνδὸς στρατηγεῦ. Ἐνας ποὺ θὰ γινότανε ἀξιωματικός. Οἱ φλυαρίες τῶν δύο ἄλλων δὲν τὸν πείραζαν τόσο. Ἡ Ματίλντη ἄδραξε τὸ πλάγιο βλέμμα ποὺ περνεῖσε κάτω ἀπὸ τὰ πυκνὰ φρύδια του καὶ φοβήθηκε. Ὁ γέρος μπορούσε νὰ κάνει μὴν ἀνώνυμη καταγγελία. Θέλησε νὰ μποδίζει τὸν ντὲ Κρυλῶφ νὰ ξαναχτεῖ πιδὸ πολὺ καὶ γλήγορα ἔγειρε πρὲς αὐτόν πάνω ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ τοῦπε.

—Πέστε μου κ. ντὲ Κρυλῶφ. Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ ἀμυνθεῖ, νὰ προφυλαχτεῖ ἀπ' αὐτὸν τὸ φριχτὸ κύριο Στούφ; Δαιμονίζομαι σὰ συλλογιέμαι πὼς ὁ καημένος ὁ Γκάτσκη εἶναι στὴ διάθεση αὐτοῦ τοῦ ἔλεεινοῦ.

Ὅπως πάντα ὅταν ἐνωθε τὰ μάτια τῆς Ματίλντης νὰ καρφώνονται πάνω του, ὁ ντὲ Κρυλῶφ κατακοκλίνησε.—᾿Αχ! ἡ πειθαρχία, εἶπε μ' εὐθυμὸ τόνο, ἀναζητώνοντας τοὺς ὤμους. Ἡ Ματίλντη ἄρχισε νὰ θυμώνει.

—Μ' αὐτὸ δὲν εἶναι πειθαρχία. Εἶναι σκλαδιά. Ἐτσι λοιπὸν κάθε παλιάνθρωπος, σὰν καὶ κείνον, μπορεῖ νὰ βασανίζει τὸν ἄλλο γιὰ τὸ κέφι του;

—Μὰ δὲν εἶναι καὶ τόσο κακός, εἶπε ὁ Γκάτσκη. Ἄν τουλάχιστο εἶτανε ξεχωριστὸς παλιάνθρωπος θάχα τὴν παρηγοριά νὰ λέω πὼς δὲν ἔχω τύχη. Μὰ αὐτὸς εἶναι καλόκαρδος σὰ θέλει. Δὲν μπορεῖ ἔπειτα νὰ τονὲ μισεῖ κανεὶς γιὰ τὴ βλακεία του.

—Δίκιο ἔχει ὁ κ. Γκάτσκη, εἶπε ὁ ντὲ Κρυλῶφ, γλυκὸς καὶ φρόνιμος ὅπως πάντα. Δὲν πρέπει, δεσποινίς, νὰ ξεχνᾶτε πὼς αὐτός ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀν-

θυπασιότης ἀπὸ εἰκοσι χρόνια καὶ δὴ καὶ βρῖσκει πολὺ φυσικὸν ὅταν τύχει, νᾶναι ὁ λοχαγὸς ἀδικὸς πρὸς αὐτόν. Συνήθισε νὰ σωμαίνει μπρὸς σὲ ὅτι ἐρχεται ἀπὸ ψηλὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ φανταστῇ πὼς τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτιμίας μπορεῖ ποτὲ νὰ μπεῖ ἀνάμεσα σαυτὸν καὶ στοὺς κατώτερούς του. Ἄν ἓνας ἀνώτερος τεύλεγε «Δὲν περπατᾶτε καλὰ, ἀντὶ νὰ περπατᾶτε φέρνοντας τόνα πόδι μπρὸς ἀπ' τᾶλλο, πρέπει νὰ βρεῖτε ἄλλου εἶδους περπάτημα» θάπορευσε πρὸς λίγο παρὰ ἂν τοῦ λέγανε πὼς πρέπει νὰ μεταχειρίζεται ἀλλιῶς ἓνα μορφωμένο στρατιώτη τριάντα χρόνων ἀπὸ ἓνα χοντρὸ χωριάτη εἰκοσι χρόνων ποὺ μόλις ξαίρει νὰ γράφει καὶ νὰ διαβάξει. Σκύβει ὅμως μπρὸς στὸν ἀνώτερό του καὶ ὅταν αὐτὸς ἀκόμα εἶναι ἀνθυπολοχαγὸς δεκαεννιά χρόνων. Ὁ ἀνώτερος εἶναι πρὸς πολλὸ, ξαίρει πρὸς πολλὰ, ἔχει πρὸς πολλὰ δικαιώματα παρὰ ὁ κατώτερος. Νά, τί φαίνεται στὸν ἀνθυπασιότη Στόφ τόσο φυσικὸ, ὅσο καὶ τὸ νᾶνασάιναι.

(Στᾶλλο φύλλο τελιώνει)

ΗΛ. ΗΛΙΟΥ

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΥ Κ. ΧΑΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

32

Μόναχο 21. 2. 10

Ἀγαπητὲ Κάρλε,

Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴν πολὺτιμη ἐξήγησή σου. Σὲ τέτοιᾳ περίστασι ἵσχυον τὸ βρίσκεις σωστὸ ἂν πῶ ἔτσι ;

Ποὺ τῶν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον πολεμώντας
τὸ γόνο τους, χαλιέται μόνο τᾶγριο
γένος ;

Ἄν τὸ βρίσκεις σωστὸ, μὴν κάμεις τὸν κόπο νὰ μοῦ ἀπαντήσεις· ἂν ὅμως ὄχι, θὰ μὲ ὑποχρέωνες νὰ μοῦ δώσεις τὴν ἐξήγησή γιὰτὶ αὕτῃ τῇ βδομάδᾳ θὰ τυπωθεῖ τὸ μέρος αὐτό.

Γιὰ τὶς πληροφορίες ποὺ γυρέβεις, τὸ μόνο ποὺ μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω εἶναι λέγοντάς σου τὴν ἀτομική μου ἀντίληψη, ποὺ μὲρφωσα γιὰ τὴν κατάστασι κάτω ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες καὶ ἀπὸ τὴν ψυχολογία κάπιων ὁμιλιῶν ποὺ ἔκαμα ἐδῶ μ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς τῆς κυβερνήσεως Μαυρομικήλη ποὺ βρίσκεται στὸ Μόναχο. Κατὰ πόσο εἶναι σωστὴ ἡ κρίσι μου, δὲ μπορῶ νὰ σοῦ τὸ ἐγγυηθῶ ὅμως.

Τὸ κίνημα εἶταν στὴν ἀρχὴ καθαρὰ στρατιωτικόν. Ὅχι δὴπως κάπια μίμησι τοῦ νεοτουρκικοῦ. Τὸ σύνταγμα τῆς τουρκίας στὸ βάθος δὲν εὐχαρίστησε τοὺς ρωμοὺς, γιὰτὶ ἔτσι τοὺς κατὰστρεψε τὰ ἰδανικά τους καὶ κληρονομήσουν τὴν Τουρκία. Μὰ τὸ δέχτηκαν ἀπὸ ἀνάγκη μὲ φαινομενικὴ εὐχαρίστησι. Νομίζοντας πὼς μπορεῖ νὰ ὑποσκελίσουν τοὺς Βουλγάρους, ἐν-

θυπασιότηκαν γιὰ νὰ κολακέψουν τοὺς τούρκους. Ἀπὸ κακὴ ἐχτίμησι τῶν περιστάσεων καὶ ἀπὸ τὴ συνθησμένη ἀνεγνισιὰ τῆς ἑλλ. κυβερνήσεως δὲ δέχτηκαν τὴν ἔνωσι τῆς Κρήτης, νομίζοντας πὼς ἔτσι ξεγελοῦν τὴν Τουρκία κάνοντάς της τὸ φίλο καὶ ὑποσκελίζοντας πᾶσι τοὺς Βουλγάρους. Μὰ ἀφοῦ ἀναγνωρίστηκε ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Βουλγαρίας κλπ., τότε κατὰλοβαν οἱ ρωμοὶ τὸ σφάλμα τους νὰ μὴν καταλάβουν τὴν Κρήτη. Πρῶτοι ἀνταριάστηκαν οἱ ἀξιωματικοί. Ἡ Τουρκία ἀφοῦ ἠσύχασε μὲ τὴ Βουλγαρία καὶ τὴν Αὐστρία, ἔτριξε τὰ δόντια στοὺς ρωμοὺς. Γυρέβοντας γιὰ τὴν ἐσωτερική τους κυριαρχία οἱ νεότουρκοι μιὰ διπλωματικὴ ἐπιτυχία, προκάλεσαν τοὺς ρωμοὺς σὲ βαθμὸ ἐξευτελιστικό. Κ' ἔτσι οἱ ρωμοὶ ἀξιωματικοὶ ἔκαμαν τὸ σύνδεσμο γιὰ νὰ ἐξαναγκάσουν τὴν κυβέρνηση νὰ κάμει πολεμικὲς ἐτοιμασίες. Κάθε ρωμὸς πολιτικὸς ὅταν εἶναι στὴν κυβέρνηση βλέπει πὼς ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκία εἶναι ἀδύνατος, ὅταν ὅμως εἶναι στὴν ἀντιπολίτεψη φωνάζει γιὰ πολεμικὲς ἐτοιμασίες γιὰ νὰ φέρει πρᾶματα στὴν κυβέρνηση καὶ νὰ τὴ ρίξει. Οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχαν ἐπίσης σοβαρὰ παρὰπὸνα ἀπὸ τὸ Διάδοχο καὶ τὸν Πρίγκηπα Νικόλαο. Ὁ πρῶτος εἶχε κάμει, σὰ γενικὸς διοικητὴς τοῦ στρατοῦ, τὴ συνθησισμένη καμαρλία. Φέρνοντας βᾶναυσα στοὺς ἀξιωματικούς ποὺ δὲν τὸν προσκινούσαν. Ὁ Νικόλαος ἐπίσης ἔχει τὸ ἰδίωμα νὰ εἰρωνέβεται καὶ νὰ πειράζει καὶ νὰ περιφρονεῖ. Ὅλα αὐτὰ πρᾶματα ἀσυμβίβαστα μὲ τὶς δημοκρατικὲς συνήθειες τοῦ ρωμοῦ. Ἔτσι ἔγινε τὸ πρῶτο ξέσπασμα τοῦ Αὐγούστου. Ὁ βασιλεὺς βρέθηκε ξαφνισμένος. Τοῦ τῶλεσαν καὶ δὲν τὸ πίστεψε πὼς εἶναι τόσος ἐρεθισμὸς στὸ στρατό. Ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσει καὶ νὰ δεχτῇ τὰ ζητήματα τῶν ἀξιωματικῶν. Οἱ πρίγκηπες ἔφυγαν. Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ συμβούλεψαν τὸν βασιλεὺς νὰ φύγει ὁ Διάδοχος δίχως νὰ περάσει ἀπὸ τὴν Πάτρα καὶ τὴν Κέρκυρα. Μὰ δὲν τοὺς ἄκουσε. Στὴν Πάτρα καὶ στὴν Κέρκυρα ἔκαμαν ὑποδοχὴ τοῦ Διαδόχου οἱ θεοτοκικοὶ καὶ ὁ Διάδοχος ἔβρισε μὲ λόγο του τοὺς ἀξιωματικούς ἐπαναστάτες. Τοῦτο ἐρέθισε πρὶν τοῦς τελευταίους καὶ τὸ κίνημά τους ἀρχισε νὰ παίρνει πρὸς πολλὴν ἀντιδυναστικὴ χαραχτήρα.

Ἡ κυβέρνηση Μαυρομικήλη ἦρθε σὰν ἐπαναστατικὴ κυβέρνηση. Μὰ γιὰ τὰ μάτια μόνο. Ὅλοι οἱ ὑπουργοὶ εἶταν συντηρικότατοι καὶ μέσα του ἀναγνώριζαν πὼς ἡ κυβέρνηση τοῦ Θεοτόκη δὲ μπορούσε νὰ κάμει περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἔκαμε γιὰ τὸ στρατό, γιὰτὶ τῆς ἔλειπαν τὰ χρήματα. Ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος τῆς ἔβαλε δικὸ του ὑπουργόν, τὸ Λαπαθιώτη, ἓναν καλὸ μαθηματικόν, μὰ δίχως καμιά πραχτική ἀξία. Ἐκαμε στὸ χαρτὶ ὄργανισμὸ πὼς μπορεῖ νὰ παρατάξει ἡ Ἑλλάδα ἀπάνω ἀπὸ 400,000 στρατό. Ξανάφερε σὲ ἰσχύ, ὅπως εἶπε στὴ βουλὴ, τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ τρόπο στρατολογίας !